

Hüseyin Çelik

Prof. Dr., Adıyaman Üniversitesi

İslami İlimler Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı

Prof. Dr., Adıyaman University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Qur'anic Exegesis

Adıyaman/Turkey

hcelik@adiyaman.edu.tr

ORCID: 0000-0002-0400-7336

Makale Bilgileri

Makale Türü: Research Article

Geliş Tarihi: 09.09.2021

Kabul Tarihi: 03.11.2021

Yayın Tarihi: 15.12.2021

Yayın Sezonu: Aralık/December 2021

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale intihal taramasından geçirildi/This paper was checked for plagiarism.

İsa (As)'In Nüzûlü Meselesi

(Zuhrûf Suresi 61. Ayet Bağlamında Bir Tahlil)

Öz

Bu makalede İsa (as)'ın kıyametten önce tekrar yeryüzüne inip inmeyeceği meselesi incelenmektedir. İlk dönem İslam âlimleri arasında bu mesele pek tartışılmazken 18. Yüzyıldan itibaren daha fazla tartışılmaya başlamıştır. Her iki görüş sahiplerinin delilleri daha çok aynı ayetler çerçevesinde odaklanmıştır. Bu ayetlerden birisi de Zuhruf suresi 61. ayettir. “Gerçekten o, kıyametin yaklaştığını gösteren bir bilgidir” Bu ayetteki “O” zamirinden kastın ne olduğu hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. İsa (as), Muhammed (sas) ve Kur'an-ı Kerim olduğu şeklinde üç görüş zikredilmiştir. Çalışmamızda ilgili ayet bir bütünlük içerisinde incelenerek “O” zamirinden kastedilenin ne olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yine söz konusu ayet İsa (as)'ın kıyametten önce yeryüzüne tekrar inmesine delil olup olmayacağı açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İsa Peygamber, Nüzûl, Kur'an-ı Kerim, Alâmet, Kıyamet Günü

The Question Of Prophet İsa (Pbuh)'s Descent

Abstract

In this article , The question of Prophet İsa will come down on earth or not has been studied. While this question was not disputed much among the earlier Alimun -those who have knowledge about Islam , it has been discussed more since the 18th century. The proofs of both the former and the latter are based on the same Ayets - revelations. One of these Ayets is 61th of Surat Az Zukhruf (The Gold Adornments). “And HE shall be known sign for (the coming of) Hour (Day of Resurrection). Different views have been put forward about ‘HE pronoun’ in this

Ayat. Three views have been mentioned: Prophet Muhammad (PBUH), İsa (PBUH) and The Holy Qur'an. What is meant with HE pronoun has been tried to made clear by the entire study of the Ayat mentioned. The Ayat has been interpreted from the point of whether it is a proof of Is a (PBUH) 's descent on Earth again.

Keywords: Prophet İsa, Descent, The Holy Qur'an, Knowledge, The Day Of Judgment

Giriş

Hız. Âdem (as) ile başlayan nübüvvet silsilesi Hız. Muhammed (sas) ile son bulmuştur. Bütün peygamberler nübüvvet bakımından ortak olsalar da bazı özellikleri bakımından farklılıklara sahiplerdi. *"Meryem'in oğlunu ve annesini bir ayet kıldık; ikisini de kalmaya elverişli, kaynak suyu bulunan yüksekçe bir yere yerleştirdik"*¹ ayet-i kerimesinde de ifade edildiği gibi İsa (as) da sahip olduğu mucizelerle ön plana çıkmaktaydı.

İsa (as)'ın annesi Hız. Meryem, evli olmadan ve kendisine hiçbir beşer dokunmadan hamile kalıp doğum yapması cihetiyle bir ayetti. Beşikte iken konuşması, yaşadığı dönemde tedavisi olmayan hastalıkları tedavi etmesi ve ölüleri diriltmesi bakımından bir ayetti. Hem kendisi hem de annesi Allah'ın kudretine bir delildi. Babasız olarak yaratılması cihetiyle Allah'ın dilediğini yapmaya kudreti olduğuna dair de bir delildi.

Kur'an-ı Kerim'de Hız. İsa (as)'ın farklı özelliklerinden bahsedilmektedir. Bunlardan çoğu mucize olarak zikredilmektedir. Babasız dünyaya gelmesi, beşikte iken konuşması, kuhûlet döneminde konuşması, kıyamet için bir alâmet olması, kendisini öldürmek isteyen düşmanlarının elinden kurtarılarak semaya yükseltilmesi, kıyametten önce tekrar nüzul edecek olması gibi hususlar bunlardan bazılarıdır. İsa (as) ile ilgili ayet-i kerimleri bir bütünlük içerisinde değerlendirdiğimizde onun yaratılışının bir mucize olduğunu söyleyebildiğimiz gibi aynı durumu vefatı için de söyleyebiliriz.

Bu çalışmada Zuhrûf suresi 61. ayeti bağlamında Hız. İsa (as)'ın kıyamet için bir alamet ve bir delil olup olmadığını ele alacağız. Bu nedenle de söz konusu ayetten maksadın ne olduğunu anlamaya çalışacağız. Şayet Hız. İsa (as) kıyamet için bir alamet ise hangi açılardan alamet olduğunu tespit etmeye çalışacağız.

İsa (as) Kıyamet İçin Bir Alamet Olması

İsa (as)'ın kıyamet için bir alamet olup olmadığını incelemeye önce konu ile ilgili ayet-i kerimleri zikretmek uygun olacaktır. Konuyu doğru anlamada bütünsellik önemli olduğu için ilgili ayeti siyak ve sibak bağlamında değerlendirmek gerekmektedir. Konuyla ilgili ayet-i kerimleri şu şekilde zikredebiliriz:

"Meryem oğlu İsa bir misal olarak anlatılınca, senin kavmin hemen ondan bir delil bulduklarını sanarak bağırışmaya başladılar. Onlar dediler ki: "Bizim ilâhlarımız mı daha hayırlıdır, yoksa İsa mı?" Bu misali surf seninle tartışmak için ortaya attılar. Doğrusu onlar çok

¹ el-Mü'minûn, 23/50.

kavgacı bir topluluktur. İsa, ancak kendisine nimet verdiğimiz ve İsrailoğullarına örnek kıldığımız bir kuldur. Eğer biz dileseydik, sizden yeryüzünde yerinize geçecek melekler yaratırdık. Gerçekten o, kıyâmetin yaklaştığını gösteren bir bilgidir. Sakın kıyâmet hakkında şüpheye düşmeyip, bana uyun, bu doğru yoldur. Sakın şeytan sizi doğru yoldan alıkoymasın. Gerçekten o sizin için apaçık bir düşmandır. İsa mucizelerle indiği zaman dedi ki: "Ben size hikmeti getirdim ve hakkında ihtilâfa düştüğünüz şeylerin bir kısmını size açıklamak için geldim. O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin. Gerçekten benim de Rabbinizin Rabbiniz Allah'tır. Öyle ise O'na kulluk edin. Bu doğru bir yoldur. Fakat aralarından çıkan gruplar, İsa hakkında ihtilâfa düştüler. Acı bir günün azâbından dolayı vay zulmedenlerin hâline! Onlar kendileri farkına varmadan ansızın kıyâmetin başlarına gelmesini mi bekliyorlar? O gün Allah'tan korkanlar hariç dost olanlar birbirlerine düşmandırlar."²

İlgili ayet-i kerimelerin nüzülü ilgili olarak şu rivayet zikredilir:

Hz. Peygamber (sas) Mekke müşriklere: "Siz ve Allah'dan başka tapındığınız şeyler cehennem odununuz" âyetini okuyunca, kızışılar ve bu hüküm yalnız bize ve ilâhlarımıza mı aittir, yoksa bütün ümmetlere mi? dediler. Hz. Peygamber: Size ve bütün ümmetlere şamildir, buyurdu. Onlar: "O halde öğretmekte olduğun Merem'in oğlu İsa'ya da Hristiyanlar, Allah'ın oğludur diye ibadet ediyorlar. Biz ise Meleklerle ibadet ediyoruz, onlar cehennemlik iseler biz de cehennemlik olmaya razıyız", dediler ve gülüştiler. Bunun üzerine ilgili ayetler nazil olmuştur.

Surenin 57. ayetinden itibaren İsa (as) ve onun hakkındaki tartışmalardan bahsedilmektedir. Hristiyanların İsa (as)'ın Allah'ın oğlu olduğu şeklindeki iddialarına itiraz edilip, bu bir misal olarak ileri sürülünce Mekke müşrikler buradan kendilerine bir hisse çıkartarak: "Bizim kendilerine ibadet ettiğimiz melekler Merem'in oğlundan daha hayırlı değil mi?" diyerek bir mücadeleye girişmişlerdi. ان هو الا عبد "O ancak bir kuldur" ayeti ile İsa (as)'ın ابن الله "Allah'ın oğlu" olmadığı ve sadece bir kul olduğu ve Allah'ın onu nübüvvetle nimetlendirdiğine dikkat çekilmişti. İsa (as) hakkındaki yanlış bilgiler düzeltilip doğru olanlar verildikten sonra وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ وَاللَّسَاعَةِ فَلَا تَمْتَرْنَ بِهَا وَأَتَّبِعُونَ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ "Muhakkak ki o, kıyâmet için bir bilgidir. Sakın onda şüphe etmeyin ve bana tabi olun. Bu dosdoğru yoldur." şeklinde buyrulmuş İsa (as) ile kıyâmet arasında bir bağ kurulmuştur.

Bu ayet-i kerime, İsa (as)'ın kıyâmetten önceki nüzülü hakkında ileri sürülen en önemli delillerden birisi olmuştur. İsa (as)'ın nüzulünü kabul edenler الله daki "hû" zamirinin İsa (as)'a döndüğünü söylerlerken, İsa (as)'ın nüzulünü kabul etmeyenler ise bu zamirden kastedilen şeyin farklı şeyler olduğunu söylemişlerdir. Önce bu konudaki farklı görüşleri zikrederek daha sonra değerlendirmeye geçelim:

- Bu zamirle kastedilen Hz. İsa (as)'dır
- Bu zamirle kastedilen Kur'an-ı Kerim'dir.
- Bu zamirle Muhammed (sas)'dir.

² Zuhurîf, 43/57-67

Şimdi bu görüş sahiplerini delilleriyle birlikte inceleyelim:

a. Hz İsa (as)

Abdullah b. Abbas (ö. 68/687-88), Mücahid (ö. 103/721), Süddî (ö. 127/745), Dahhâk (ö. 105/723) ve İbn-i Zeyd'e (ö. 386/996) göre ayetteki “O” zamirinden maksat İsa (a.s) 'dir.³ Bu görüşte olanlara göre buradaki “hû” zamirinden maksat İsa (as) olmakla birlikte onun hangi açılardan kıyamet için bir bilgi veya alamet olduğu konusunda farklı görüşler zikredilmiştir. Onlar, İsa (as)'nın şu açılardan kıyamet için bir bilgi olduğunu söylemişlerdir:

1. İsa (as)'nın ahir zamanda tekrar yeryüzüne inmesi kıyametin alametlerinden biridir.⁴

2. İsa (as)'ın babasız yaratılmış olması kıyametin olabirliğine delildir.⁵

3. Onun ölüleri diriltmiş olması yeniden dirilmenin olabileceğine delildir.⁶

- **Hz. İsa'nın ahir zamanda tekrar yeryüzüne inmesi kıyametin alametlerinden biri olması**

“O” zamirinden maksadın İsa (as) olduğunu benimseyenler göre لعلم و انه لعلم deki علم kelimesi hem “ilmun” (bilgi)⁷ hem de “alemun” (alâmet)⁸ şeklinde okunmuştur. Hatta başta Ubey b. Ka'b olmak üzere, kendisi ile zikredilen şeyi (kıyameti) hatırlattığı için “zikrun” şeklinde okuyanlarda olmuştur.⁹ “İlmun” de okunsa

³ Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b Cerir b Yezid Taberi, *Câmiu'l-Beyân fi Te'vili'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2005), 22/633; Ebü'l-Fida İsmail b Ömer İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'anul-Azîm* (Dâru't-Tayyibe, t.y.), 12/323; Muhammed Aydın, “Hz. İsa'nın Vefatı, Ref'i ve Nüzûlü Bağlamında M. Zahid Kevserî'nin İlgili Kur'ân Ayetlerine Yaklaşımı”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/10 (2007), 24.

⁴ Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîr-u Mukâtil b. Süleyman* (Beyrut: Müessesetü't-Târihi'l-Arabî, 2002), 5/3/800; Taberi, *Câmiü'l-beyân*, 20/632; İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'an*, 12/323; Muhammed b. Yusuf Ebu Hayyan, *el-Bahru'l-Muhîr* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2010), 8/26; Muhammed b. Ali b. Muhammed Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr el-Câmiu beyne Fenniyyi'r-Rivâyeti ve'd-Dirâyeti min İlmî't-Tefsîr* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rifeti, 2007), 1344; İsmail Hakkı Bursevî, *Ruhu'l-Beyân* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2009), 8/425; Ebû Alî el-Fazl b. el-Hasen b. el-Fazl Tabersî, *Mecmau'l-Beyân fi Tefsîri'l-Kur'an* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1997), 9/67.

⁵ Şihâbüddîn es-Seyyid Mahmûd Alusî, *Râhu'l-Meânî fi Tefsîri'l-Kur'an'ı'l-Azîm ve's-Sebi'l-Mesânî* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1993), 25/147.

⁶ Muhammed b. Muhammed el-Amâdî Ebu's-Suûd, *İrşâdu'l-Aklî's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kur'anul-Kerîm* (Beyrut: Dar-u İhyâi't-Turâs, t.y.), 8/53; Bursevî, *Ruhu'l-Beyân*, 8/425; Alusî, *Râhu'l-Meânî*, 25/147.

⁷ Ebû Mansûr Muhammed b Muhammed b Mahmûd Mâtürîdî Semerkandî Mâtürîdî, *Te'vilâtü ehlî's-sünne = Te'vilâtü'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2005), 9/179; Ebu Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b Ömer b Hüseyin Fahreddin Râzî, *et-Tefsîrü'l-Kebîr = Mefâtihü'l-gayb* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981), 27/200.

⁸ Taberi, *Câmiü'l-beyân*, 20/631; Mâtürîdî, *Te'vilât*, 9/179; Ebü'l-Kasım Carullah Mahmûd b Ömer b Muhammed Zemahşeri, *el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmi'zi't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvîl fi Vucûhi't-Te'vil*. (Riyad: Mektebetü'l-Abikân, 1998), 4/254; Nâsirüddîn Ebî Abdillâh bin Ömer bin Muhammed Beyzavî, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil* (Beyrut: Dâru Sâdir, 2001), 2/962; Ebu's-Suûd, *İrşâdu'l-Aklî's-Selîm*, 8/53.

⁹ Zemahşeri, *Keşşâf*, 4/254; Râzî, *Mefâtihü'l-Gayb*, 27/200; Ebu's-Suûd, *İrşâdu'l-Aklî's-Selîm*, 8/53.

“alemun” de okunsa İsa (as) kastedilmiştir.¹⁰ Ayetin siyak ve sibakı da İsa (as) olduğuna delildir. Zamiri Kur’an’a veya Hz. Peygambere döndürmek bir zorlamadır.¹¹ “İlim” olarak okuyanlara göre “hû” zamirinden kastedilen İsa (as)dır.¹² Kendisi ile kıyametin bilindiği alametlerden bir alamet olduğu ve kendisi ile ilim hâsıl olduğu için “ilim” olarak isimlendirilmiştir.¹³ Cumhuriyet da “İlmun” şeklinde okudu,¹⁴ “alemun” şeklinde okunursa; kıyamet için bir delil, alamet anlamına gelir. İsa (as)’ın ahir zamanda semadan inmesi kıyamet için bir alamettir.¹⁵

İsa (as), kendisi ile kıyametin bilindiği alametlerden bir alamettir.¹⁶ İsa (as)’ın meydana gelmesi¹⁷ kıyametten önce hurûcu¹⁸, gökten inmesi kıyamet alametlerindedir.¹⁹ O kıyametten önce adaletli bir imam, adil bir hâkim olarak²⁰, mukaddes yerde bir tepeye inecektir.²¹ Onunla kıyametin yaklaştığı bilinir.²² Böyle olduğu zaman da “*Onu İsrail oğullarına bir misal kıldık*”²³ ayeti ile bir bütünlük oluşturmaktadır. Yani: “biz onu İsrail oğulları için bir ayet ve ibret kıldık. Aynı zamanda da kıyamet için de bir alamet yaptık.” demektir.²⁴ Onun ahir zamanda çıkışı, kıyamet için bir alamet, bir işarettir.²⁵ O mutlaka gerçekleşecek ve bundan kurtuluş da yoktur. O halde şirkten uzaklaşarak ve tevhide tabi olarak Allah’ın hidayetine tabi olun. Bu konuda Âdem (as)’dan beri düşmanınız olan şeytanın vesveselerine tabi olmayın.²⁶

¹⁰ Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, 1685.

¹¹ Aydın, “Hz. İsa’nın Vefatı, Ref’i ve Nüzûlü Bağlamında M. Zahid Kevserî’nin İlgili Kur’an Ayetlerine Yaklaşımı”, 79.

¹² Taberi, *Câmiü'l-beyân*, 20/632; Mâtürîdî, *Te’vilât*, 9/178; Zemahşeri, *Keşşâf*, 4/254; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 27/200; Beyzavî, *Envâru't-Tenzil ve Esrârü't-Te’vil*, 2/962; Aydın, “Hz. İsa’nın Vefatı, Ref’i ve Nüzûlü Bağlamında M. Zahid Kevserî’nin İlgili Kur’an Ayetlerine Yaklaşımı”, 24.

¹³ Zemahşeri, *Keşşâf*, 4/254; Ebu’s-Suûd, *İrşâdu'l-Akl’s-Selîm*, 8/52; Bursevî, *Ruhu'l-Beyân*, 8/425.

¹⁴ Ebu Hayyan, *Bahru'l-Muhîd*, 8/27.

¹⁵ *Tefsîr-u Mukâtil b. Süleyman*, 5/3/800; Mâtürîdî, *Te’vilât*, 9/179; Bursevî, *Ruhu'l-Beyân*, 8/425; Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, 9/67.

¹⁶ Zemahşeri, *Keşşâf*, 4/254; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 27/200.

¹⁷ Beyzavî, *Envâru't-Tenzil ve Esrârü't-Te’vil*, 2/962.

¹⁸ İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur’an*, 12/321; Vehbe Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-Vasît* (Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Muâsıra, 2006), 3/2371.

¹⁹ Alusî, *Rîhu'l-Meânî*, 25/147; Beyzavî, *Envâru't-Tenzil ve Esrârü't-Te’vil*, 2/962; Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, 9/67; Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-Vasît*, 3/2371; Aydın, “Hz. İsa’nın Vefatı, Ref’i ve Nüzûlü Bağlamında M. Zahid Kevserî’nin İlgili Kur’an Ayetlerine Yaklaşımı”, 24.

²⁰ İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur’an*, 12/323.

²¹ Ebu’s-Suûd, *İrşâdu'l-Akl’s-Selîm*, 8/53.

²² Mâtürîdî, *Te’vilât*, 9/179; Beyzavî, *Envâru't-Tenzil ve Esrârü't-Te’vil*, 2/962; Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, 9/67.

²³ Zuhuf, 43/59

²⁴ Mâtürîdî, *Te’vilât*, 9/178.

²⁵ Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, 1685.

²⁶ Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-Vasît*, 3/2371.

- **İsa (as)'ın babasız yaratılmış olması kıyametin olabirliğine delil olması**

İsa (as) kıyamet için bir ilimdir. Onun babasız yaratılması kıyamet için bir delildir. Kıyametin gerçekleşeceğinde tereddüt edip şüpheye düşmeyin. Onun babasız yaratılması, ölüleri diriltmesi kıyametin mümkün olduğunu göstermektedir.²⁷

Mahmut Şeltut söz konusu ayetin bu şekilde farklı manalara gelebilme ihtimalinden hareketle, ayetin İsa (as)'ın semadan inmesine delaletinin kati olmadığını, İsa (as)'ın babasız yaratılmış olmasının kıyametin olabirliğine delil olabileceği görüşünün daha tercihe edilebilir olduğunu söyler.²⁸ Mekkeliler ahirete iman konusunda sıkıntılı bir toplumdur. Onlar öldükten sonra tekrar dirilmeye inanmıyorlardı. Allah da onların bu yanlış inançlarını gidermek için Kur'an'da farklı yerlerde farklı şekillerde örnekler vermektedir. Gökten suyun indirilmesi ve onunla kuru topraklardan bitkilerin çıkarılması gibi verilen örnekler bunlardan bazılarıdır. Ahirete iman noktasında sıkıntılı olan bir topluma, yeniden dirilişin varlığını ispatlamak için İsa (as)'ın yeniden inişini delil getirmek doğru bir üslup değildir. Çünkü onlar İsa (as)'ın inişini de inkâr ediyorlardı. Onun için bir şeyin varlığına, inkâr edilen bir şeyle delil getirilmez. Kur'an yeniden dirilişin varlığını ispat için inkâr edilen şeyler üzerinden değil de herkesin kabul ettiği doğrular üzerinden deliller getirmektedir. Ayetin devamında “onun (kıyamet) hakkında şüpheye düşmeyin” şeklinde devam etmesi de ayetten kastedilenin bu olduğunu destekler.²⁹ Ayetin muhatabı, kıyameti inkâr eden ve bu hususta sağlam delillere muhtaç olan bir kavimdir. Yoksa alametleri kendisine hatırlatılan ve kıyamete inanan bir kavim değildir. Onun için ayetin hamledilebileceği en yakın mana Hz. İsa'nın babasız dünyaya gelişinin kıyamet için bir alamet oluşudur.³⁰

- **İsa (as)'ın ölüleri diriltmiş olması yeniden dirilmenin olabileceğine delil olması**

Hz. İsa'nın elinden ölülerin diriltilmesi, hastalıkları iyileştirmesi, onun kıyamete bir delil olması için yeterlidir.³¹ Yazır'a göre İsa (as) üç açıdan da kıyamet için bir ilimdir. Kıyametin geleceğini, ölülerin dirilip kıyam edeceğini bildiren bir delil ve alamettir. İsa (as)'ın meydana geliş şekli, ölüleri dirileceklerini haber vermesi cihetiyle kıyametin vaki olacağına bir delildir. Yine onun nüzûlü de kıyamet için bir delildir.³² Onun için sakın o kıyamet hakkında şüpheye düşmeyin ve فاتَّبِعُونِي

²⁷ Muhammed Hüseyin Tabatabâi, *el-Mizân fî Tefsîri'l-Kur'an* (Beyrut: Dâr-u İhyâi't-Turâsî'l-Arabiyyi, 2006), 18/97.

²⁸ Mahmud Şeltut, “Hz. İsa'nın Göğe Yükseltilmesi ve Tekrar Dönüşü”, *Dini Araştırmalar* 7/21 (ts.), 301.

²⁹ Şeltut, “Hz. İsa'nın Göğe Yükseltilmesi ve Tekrar Dönüşü”, 301.

³⁰ Şeltut, “Hz. İsa'nın Göğe Yükseltilmesi ve Tekrar Dönüşü”, 302.

³¹ İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'an*, 12/320; Tabatabâi, *el-Mizân*, 18/97.

³² M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Azim Dağıtım, t.y.), /4281.

“*bana tabi olun*” benim şeriatıma tabi olun ve ona göre ibadet edin. Doğru yol da budur. Şeytan sizi o yoldan alıkoymasın. Önceden sizi cennetten çıkardığı gibi şimdi de İsa (as)'ın ulûhiyetini ileri attırarak sizi yoldan çıkarınsın.³³

b. Kur'an-ı Kerim

Hasan Basri(ö. 110/728) ve Katâde'ye(ö. 117/735) göre ayetteki “O” kelimesinden maksat, Kur'an-ı Kerimdir.³⁴ Çünkü Kıyamet ve kıyametin halleri onunla bilinir.³⁵ Buna göre de ayetin izahı şöyledir: “Şüphesiz ki bu Kur'an, kıyametle ilgili bir bilgi kaynağıdır. Kıyametin kopmasını, alametlerini ve dehşetlerini öğretir.”³⁶

Buradaki “hû” zamiri, *و انه لذكر لك ولقومك* “şübhe yok ki o (Kur'an) senin için de, kavmin için de kat'î bir şereftir”³⁷ ayetine etfedilmiş olup ve kendisinden kastedilen Kur'an'dır. Allah (cc) önce kendisinden başka ilahların batıl olduğunu ve kendisinin birliğini ortaya koyduktan sonra ikinci olarak da Kur'an'ın hak olduğunu beyan etmiştir. Bu surenin başından beri Kur'an övülmekte ve bu ayet ise Kur'an hakkındaki sekizinci ve son övgüdür ki o da insanlara kıyametin vukuunu bildirmesidir. Kur'an son dinin hükümleri ile geldi. Onları getirdi. Ondan sonra bir daha kıyamete kadar başka bir kitap gelmeyecek ve ancak âlemin son bulması beklenecektir. Peygamber (sas)'in: “Ben ve kıyamet böyleyiz”³⁸ diyerek iki parmağını uzatması rivayetinde de belirtilmiştir.³⁹

Zamirin Kur'an'a isnadı mecazidir. Çünkü Kur'an Kıyametin vukuu ilminin sebebidir ve onda tekrar diriliş ve meydana geliş hakkında birçok deliller vardır.⁴⁰ Zamiri İsa (as)'ın nüzulüne tevîl etmek uzak bir tevildir. Zira buradaki “innehu” daki zamir şer'ndir. Mana ise: Önemli olan insanların kıyametin vukuunu bilmelerdir.⁴¹

Muhammed Hamidullah da bu konuda şöyle söyler: “Ayetin başındaki “O” zamirinin neyin veya kimin yerini tuttuğu konusunda müfessirler güçlük çekerler. Bunlardan hiçbiri kalkıp ta “O” zamiri için İsa'yı düşünmemiştir. Biz “O”dan kastın Kur'an-ı Kerim olduğunu söyleyenlerin görüşünü tercih ediyoruz. Zira Kur'an, vahiy yoluyla inmiş bütün mukaddes kitaplardan daha çok öteki dünya, öldükten sonra dirilme, hesap günü, cennet ve cehennem gibi konulardan bahsetmektedir. “Sakın

³³ Yazır, *Hak Dinî Kur'an Dili*, 6/4281-4282.

³⁴ Taberi, *Câmîü'l-beyân*, 20/633; Zemahşeri, *Keşşâf*, 4/254; Ahmed Mustafa el-Merağî, *Tefsîru'l-Merağî* (Beirut: Dâr-u İhyâi't-Turâsî'l-Arabiyyi, ts.), 25/104; Aydın, “Hz. İsa'nın Vefatı, Ref'i ve Nüzûlü Bağlamında M. Zahid Kevserî'nin İlgili Kur'ân Ayetlerine Yaklaşımı”, 24.

³⁵ Taberi, *Câmîü'l-beyân*, 20/633; Zemahşeri, *Keşşâf*, 4/254; el-Merağî, *Tefsîru'l-Merağî*, 25/104.

³⁶ Aydın, “Hz. İsa'nın Vefatı, Ref'i ve Nüzûlü Bağlamında M. Zahid Kevserî'nin İlgili Kur'ân Ayetlerine Yaklaşımı”, 24.

³⁷ Zührûf, 43/44.

³⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b İsmâîl b İbrâhîm Cu'fî Buhârî, *Sahih-i Buhari = Camiü's-sahih*. (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), “Talak”, 25.

³⁹ Muhammed et-Tahrîr İbn Aşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr* (Tunus: ed-Dâru't-Tunisiyyeti, 1984), 25/279.

⁴⁰ İbn Aşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 25/279-280.

⁴¹ İbn Aşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 25/279-280.

onda şüphe etmeyin” şeklindeki fiilin failinin de Muhammed (sas) olması da bizim bu görüşümüze uygun düşmektedir.⁴²

c. Hz. Muhammed (sas)

Bazılarına göre buradaki “O” zamirinden kasıt Muhammed (sas)’dır. O, peygamberlerin sonuncusu ve kendisinden sonra kıyamete kadar bir daha peygamber gelmeyecek olmasından dolayı kıyamet için bir bilgidir.

Muhammed (sas) peygamberlerin sonuncusu olması cihetiyle kıyamet bir nebze de olsa açığa çıkmış olur. Fakat kıyametin gerçek ilmi Allah katında gizlenmiştir.⁴³ Yani kıyametin ne zaman kopacağı belli değildir. Onun için Muhammed (sas) kıyamet için doğrudan bir delil alamet değildir. Onun yaklaştığına ve yakın gelecekte olacağına değil uzak gelecekte olacağına işaret olabilir.

“O Kıyamet için bir bilgidir” ayetindeki “O” zamirinden kastın İsa (as) olması görüşü daha isabetli durmaktadır. Kur’an veya Muhammed (sas) olduğu şeklinde zikredilen deliller vakiya uysa da ayetin siyak ve sibakına uymamaktadır. Arap dili açısından da İsa (as) olması daha uygundur. Ayetin öncesine baktığımızda 57. ayetten itibaren İsa (as)’dan bahsedilmektedir. Arap dili açısından da zamiri en yakın isme döndürmek esastır. Öncesinde Kur’an ve Hz. Peygamberin şahsından bizzat bahsedilmemesine rağmen zamiri onlardan birine döndürmek zorlama bir yorum olacaktır. Muhammed Hamidullah’ın: “Ayetin başındaki “O” zamirinin neyin veya kimin yerini tuttuğu konusunda müfessirler güçlük çekerler. Bunlardan hiçbiri kalkıp da “O” zamiri için İsa’yı düşünmemiştir.” şeklindeki görüşü ise gerçeği yansıtmamaktadır. Tam aksine müfessirlerin genelinin görüşü buradaki “O” zamirinden kastın İsa (as) olmasıdır. Kur’an-ı Kerim veya Muhammed (sas) olduğu görüşü ise son derece zayıf kalmıştır.

Ayetteki kastın İsa (as) olduğunu zikrettikten sonra İsa (as)’ın hangi açılardan kıyamet için bir delil olduğunu değerlendirebiliriz. İsa (as) hem Kur’an’ın nazil olduğu hem de kıyamete kadar gelecek olan insanlar için bir delil olabilir. O’nun babasız dünyaya gelmesi ve ölüleri diriltmesi gibi mucizeleri kıyamet için birer delil olabilir. Bir beşerin dünyaya gelmesi biyolojik olarak bir anne ve babaya ihtiyaç duymasına rağmen, Allah’ın babasız olarak bir beşer yaratması kıyamet için bir delil olabilir. Yine bir beşer olarak İsa (as)’ın ölüleri diriltmesi kıyamet için en büyük delillerden biridir. İsa (as) bir beşer olarak ölüleri diriltbiliyorsa onu yaratan Allah, diriltmeye ondan daha fazla kadirdir. Bu mesaj kıyamete kadar Kur’an’la muhatap olan her kimse için geçerliliğini koruyan bir mesajdır.

Allah (cc) her şeyi yarattığı gibi bu yarattığı şeyleri bir fitratla ve belli sebeplerle var etmiştir. “O bütün yaratmaları bilir”⁴⁴ ayetinde de ifade edildiği gibi her

⁴² Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi* (Ankara: İmaj İç ve Dış Ticaret AŞ, 2003), 1/634.

⁴³ Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, 1686.

⁴⁴ Yâsîn, 36/79.

türlü yaratmaya güc yetirebilir. Dilediğini bir sebeple yaratabildiği gibi dilediğini de hiçbir sebep olmadan yaratabilir. Bir şeyden bir şeyi yaratabildiği gibi bir şeyi yoktan da var edebilir. Bir insanı bir anne ve babadan meydana getirebildiği gibi anne olmadan, baba olmadan veya her ikisi de olmadan yaratabilir. Yine bu yarattıklarına farklı fitratlar verebilir. Her varlık kendi içerisinde farklı özelliklerde yaratılmıştır. İsa (as)'ın da babasız dünyaya gelmiş olması Allah'ın kudretinin ve her türlü yaratmaya güc yetirebilmesinin bir alameti, bir delili olabilir.

İnsanlık tarihinde Allah'a iman konusunda pek problem olmazken ahirete iman konusu her zaman tartışılmıştır. Bu durum İsa (as)'ın yaşadığı dönemde de vardı. Kur'an'ın nazil olduğu dönemde de vardı. Onun için her peygamber kendi kavimlerine ahiretin varlığı konusunda deliller sunmuş ve bu inancı yerleştirmeye çalışmıştır. Allah (cc), Kur'an-ı Kerim'de ahiretin varlığını gösterebilmek için değişik deliller zikretmiştir. Kışın ölen yeryüzünün baharda semadan inen yağmurlarla tekrar yeşillenmesi, İbrahim (as)'ın öldürerek her bir parçasını bir tepenin üzerine koyduğu kuşların, çağırması ile parçaların tekrar bir araya gelerek dirilmeleri, yüz sene öldürülen Uzeyir (as)'ın hiçbir şey olmamış gibi tekrar dirilmesi ve kemikleri dahi toz haline gelen eşiğinin dirilmesi, 309 sene uyuyan Ashab-ı Kehf'in hiçbir değişime uğramadan adeta akşamdan yatmış gibi uykudan uyandırılmaları hadiseler ahiretin varlığı için zikredilmiştir.

İsa (as)'ın ölüleri dirilmesi de bu delillerden bir tanesi olabilir. O ölüleri Allah'ın izni ile dirilerek kendi kavmine ölümden sonra dirilmenin olduğunu gösterdiği gibi sonraki nesiller için de bir delil olarak varlığını sürdürmüştür. Kur'an da İsa (as)'ın bu mucizesini anlatarak, muhatabı olan Mekkeli müşriklere ahiretin varlığını ispatlamıştır. Bu aynı zamanda kıyamete kadar Kur'an'la muhatap olacak herkes için bir ahiretin varlığı konusunda bir delil olarak kalabilecektir.

İsa (as)'ın babasız dünyaya gelmesi, ölüleri dirilmesi gibi hususlar kıyamet için bir bilgi olurken O'nun kıyametten önce tekrar dünyaya gelecek olması da kıyamet için ayrı bir bilgidir. Allah (cc) İsa (as)'ın şahsında hem içinde yaşadığı topluma hem de kıyamete kadar gelecek olan kimselere karşı deliller sunmuştur. İsa (as)'ın kıyametten önce tekrar nüzul edecek olması kıyamet için bir bilgidir, bir delildir. O'nun nüzul edecek olması hem kıyametin yaklaştığına hem de Allah'ın ölen bütün canlıları tekrar diriltebileceğine bir delildir.

Ayetleri doğru anlamada en önemli hususlardan biri de Kur'an-Sünnet bütünlüğü içerisinde değerlendirmektir. Din Kur'an ve Sünnetten ibaret olduğuna göre bunların arasını ayırmak doğru yoldan sapmak ve hakikatten uzaklaşmak demektir. Bir konuda kesin bir görüş ifade edebilmek için Kur'an ve Sünnet bütünlüğü içerisinde hareket etmek gereklidir. İsa (as) ile ilgili de aynı kural geçerlidir. İsa

(as)'ın nüzûlü, 31 sahabe tarafından 60 hadis olarak rivayet edilmiştir.⁴⁵ Hadis-i şeriflerde kıyametin alametleri zikredilirken İsa (as)'ın nüzûlü da belirtilmektedir. Hadis-i şerifler de O'nun nüzûlü kıyamet için bir alamet olarak zikredildiğine göre bu durum "O kıyamet için bir bilgidir, alamettir" ayetiyle de örtüşmektedir.

Kısaca Zuhrûf suresi 61. ayetteki "O" zamirinden kastedilen kişinin İsa (as) olduğunu söyleyebiliriz. İsa (as) hem kendi içerisinde yaşadığı dönemde hem kendinden sonra gelecek dönemlerde hem de kıyametten önceki dönemde kıyamet için bir delil, bir alamettir.

Sonuç

"Meryem'in oğlunu ve annesini bir ayet kıldık" ayet-i kerimesinde ifade edildiği gibi İsa (as) birçok açıdan mucize olmuştur. Babasız dünyaya gelmesi, beşikte iken ve kuhûlet döneminde konuşması, düşmanlarının ellerinden kurtarılarak diri olarak semaya yükseltilmesi, ölüleri diriltmesi ve kıyametten önce tekrar yeryüzüne incek olması bu mucizelerden bazılarıdır.

Kur'an-ı Kerim'de farklı ayetlerde İsa (as)'ın farklı özelliklerinden bahsedilmektedir. Daha ziyade onun sahip olduğu mucizeler ön plana çıkmaktadır. İsa (as) denildiğinde ilk akla gelen ona verilen olağanüstülükler dikkat çekmektedir. İsa (as)'ın kıyametten önce nüzûl edip etmeyeceği tartışma konusu olsa da ineceği yönündeki görüşün daha kuvvetli ve delillerinin sağlam olduğunu söyleyebiliriz. İnmeyeceği yönündeki görüş belirtenlerin delillerinin daha zayıf olduğunu ifade edebiliriz. İsa (as)'ın ineceğini söyleyenler ile inkâr edenlerin çoğunlukla benzer ayetleri delil getirdiklerini görebilmekteyiz. İnkâr edenler hem esasta hem de usulde hataya düşmüşlerdir. Din, Kur'an ve sünnetten meydana gelmesine rağmen onlar sünneti delil saymamakla bir usul hatasına düşmüşler. Konuyla ilgili ayetleri de aşırı zorlama tevillerle kendi görüşlerini destekleyecek şekilde sunmaya çalışmışlardır. Gerektiğinde ayetlerdeki kelimelerin asli anlamlarını bırakarak en uzak anlamda olanı dahi kullanmaktan çekinmemişlerdir.

Zuhrûf suresi 61. ayet-i kerimesinde: "O kıyamet için bir alamettir" ifadesindeki "O" dan maksadın ne olduğu tartışma konusu olmuştur. İlgili zamirin İsa (as) olduğunu söyleyenler çoğunlukta olmakla birlikte "Kur'an-ı Kerim" veya "Hz. Muhammed (sas)" olduğunu söyleyenler de olmuştur. İlgili ayeti siyak-sibak bağlamında değerlendirdiğimizde ilgili zamirin İsa (as)'a dönmesinin kuvvetle muhtemel olduğunu gördük. İlgili surenin 57. Ayetinden itibaren İsa (as)'dan bahsettiğini ve sonraki ayetlerde de bunun devam ettiğini görebilmekteyiz. Arap dili açısından da zamirin İsa (as)'a dönecek olması en doğru olanıdır.

⁴⁵ İbrahim Bayram, "Mustafa Sabri Efendi'nin Mahmûd Şeltût'un Hz. İsa'nın Ref' ve Nüzûlü Hakkındaki Fetvasına Eleştirileri", *İslam Medeniyetleri Araştırmaları Dergisi* 1/1 (Aralık 2014), 129.

Her dönemde olduğu gibi İsa (as)'ın yaşadığı dönemde de ahirete iman noktasında sıkıntılar vardı. Bu sıkıntı kıyamete kadar da devam edecek bir sorun olduğu için Allah (cc), Kur'an-ı Kerim'de ahiretin varlığını gösterebilmek için değişik deliller zikretmiştir. Kışın ölen yeryüzünün baharda semadan inen yağmurlarla tekrar yeşillenmesi, İbrahim (as)'ın öldürerek her bir parçasını bir tepenin üzerine koyduğu kuşların, çağırması ile parçaların tekrar bir araya gelerek dirilmeleri, yüz sene öldürülen Uzeyir (as)'ın hiçbir şey olmamış gibi tekrar dirilmesi ve kemikleri dahi toz haline gelen eşeğinin dirilmesi, 309 sene uyuyan Ashab-ı Kehf'in hiçbir değişime uğramadan adeta akşamdan yatmış gibi uykudan uyandırılmaları bunlardan bazılarıydı. Aynı şekilde İsa (as)'ın kıyametten önce tekrar yeryüzüne inecek olması da ahiretin varlığı için bir delil olabileceği için "O kıyamet için bir alamettir" ifadesi kullanılmış olabilir.

Kaynakça

- Alusî, Şihâbuddîn es-Seyyid Mahmûd. Rûhu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur'an-ı-l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî. 30 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1993.
- Aydın, Muhammed. "Hz. İsa'nın Vefatı, Ref'i ve Nüzûlü Bağlamında M. Zahid Keverserî'nin İlgili Kur'ân Ayetlerine Yaklaşımı". Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 16/10 (2007), 1-28.
- Bayram, İbrahim. "Mustafa Sabri Efendi'nin Mahmûd Şeltût'un Hz. İsa'nın Ref' ve Nüzûlü Hakkındaki Fetvasına Eleştirileri". İslam Medeniyetleri Araştırmaları Dergisi 1/1 (Aralık 2014), 109-135.
- Bezvâvî, Nâsirüddîn Ebî Abdillâh bin Ömer bin Muhammed. Envâru't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl. 2 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1. Baskı., 2001.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b İsmâîl b İbrâhîm Cu'fî. Sahih-i Buhari = Camiü's-sahih. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1992.
- Bursevî, İsmail Hakkı. Ruhü'l-Beyân. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2. Basım, 2009.
- Ebu Hayyan, Muhammed b. Yusuf. el-Bahru'l-Muhît. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2. Basım, 2010.
- Ebu's-Suûd, Muhammed b. Muhammed el-Amâdî. İrşâdu'l-Aklî's-Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kur'anî'l-Kerîm. Beyrut: Dar-u İhyâi't-Turâs, t.y.
- Hamidullah, Muhammed. İslam Peygamberi. 2 Cilt. Ankara: İmaj İç ve Dış Ticaret AŞ, 1. Basım, 2003.
- İbn Aşûr, Muhammed et-Tahrîr. et-Tahrîr ve't-Tenvîr. 30 Cilt. Tunus: ed-Dâru't-Tunisiyyeti, 1. Basım, 1984.
- İbn Kesir, Ebü'l-Fida İsmail b Ömer. Tefsîru'l-Kur'an-ı-l-Azîm. Dâru't-Tayyibe, t.y.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b Muhammed b Mahmûd Mâtürîdî Semerkandî. Te'vîlâtu ehli's-sünne = Te'vîlâtü'l-Kur'ân. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1. Basım, 2005.

- Merağî, Ahmed Mustafa el-. Tefsîru'l-Merağî. 30 Cilt. Beyrut: Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabiyyi, ts.
- Mukâtil b. Süleyman. Tefsîr-u Mukâtil b. Süleyman. Beyrut: Müessesetü't-Târihi'l-Arabî, 1. Basım, 2002.
- Râzî, Ebu Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b Ömer b Hüseyin Fahreddin. et-Tefsirü'l-Kebir = Mefatihü'l-gayb. 29 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981.
- Şeltut, Mahmud. "Hz. İsa'nın Göğe Yükseltilmesi ve Tekrar Dönüşü". Dini Araştırmalar 7/21 (ts.), 289-306.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed. Fethü'l-Kadîr el-Câmiu beyne Fenniyyi'r-Rivâyeti ve'd-Dirâyeti min İlmî't-Tefâsîr. 1 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rifeti, 4. Basım, 2007.
- Tabatabâî, Muhammed Hüseyin. el-Mîzân fî Tefsîri'l-Kur'an. 23 Cilt. Beyrut: Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabiyyi, 1. Basım, 2006.
- Taberi, Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b Cerir b Yezid. Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'ân. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmîyye, 2005.
- Tabersî, Ebû Alî el-Fazl b. el-Hasen b. el-Fazl. Mecmau'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'an. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmîyye, 1. Basım, 1997.
- Yazır, M. Hamdi. Hak Dinî Kur'an Dili. 10 Cilt. İstanbul: Azim Dağıtım, t.y.
- Zemahşeri, Ebü'l-Kasım Carullah Mahmûd b Ömer b Muhammed. el-Keşşâf an Hakâiki Gavâmîzi't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvîl fî Vucûhi't-Te'vîl. Riyad: Mek-tebetü'l-Abîkân, 1998.
- Zuhaylî, Vehbe. et-Tefsîru'l-Vasît. Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Muâsıra, 2006.